

Carrer del Pla del Forn

Gaià

Ubicació

Comarca: Bages
Lloc/Adreça: Sector central del terme de Gaià
Emplaçament Carretera de Prats de Lluçanès (BV-4401), km. 4,3
Alçada: 440

Coordenades:

Latitud: 41.91162
Longitud: 1.92062
UTM Est (X): 410484
UTM Nord (Y): 4640527

Classificació

Número de fitxa 08090 - 326
Àmbit: Patrimoni immoble
Tipologia Conjunt arquitectònic
Estil / època: Modern Contemporani Popular
Segle XVIII-XX
Estat de conservació Bo
Protecció Inexistent
Número inventari IPA 16499
Generalitat i altres inventaris
Accés Fàcil
Ús actual: Residencial
Titularitat Privada
Titular: Propietaris diversos

Fitxes associades:

[Forn de calç del Pla del Forn](#)

[Contrapès del carrer del Pla del Forn](#)

Autoria de la fitxa Jordi Piñero Subirana
Data de registre de la fitxa: dt., 27/11/2018 - 01:00

Descripció

Carrer o raval originat al final del segle XVIII vora el camí de Navàs a Prats de Lluçanès (actual carretera BV- 4401), molt a prop del nucli de Gaià. És format per catorze cases (comptant que n'hi havia una més, que fou enderrocada pels volts de 1973). Totes tenen l'entrada per la banda de l'actual carretera i, al darrere, hi tenen l'hort. L'era comunitària estava situada a l'esplanada que hi ha al costat de la primera casa, venint de Navàs. Es tracta de cases unifamiliars pageses d'estil popular, alineades i adossades entre mitgeres. En general segueixen una tipologia similar, per bé que no idèntica. Solen ser cases de dues plantes que als baixos hi tenen una tina amb celler al darrera i, al pis superior, l'habitatge. Originàriament les cases eren força baixes, i algunes han estat sobrealçades en els darrers anys; per exemple, cal Taberner. Cal Mestre, en canvi, amb quatre plantes ja d'origen, és força més alta. Tal vegada la casa prototípica és cal Guixà (número 10): molt baixeta, amb un portal i tres finestres disposades simètricament al seu damunt. Totes emmarcades amb llindes i brancals de pedra picada. Per la part posterior les cases s'han anat adaptant amb la construcció de petits cossos adossats, eixides o galeries, en alguns casos ja obrats amb maó.

Tot seguit enumerem les cases. Tines de la Sala (número 1); cal Sidro (número 2), inscripció a la llinda: Asidro Comas i Bartidas, año 1863; cal Jepet (número 3), inscripció a la llinda: 1781, Joseph Cudina, cal dir que actualment ja no es llegeix sencera, en una llinda posterior: JosepA 1859?; cal Ferrer (número 4), inscripció a la llinda: 1785, Francisco Vall Farre; cal Pere Vell (número 5), en ruïnes; cal Pubill, ensorrada entorn de 1973; cal Florenci, en ruïnes; llinda: 17..); cal Mestre (número 7), inscripció a la llinda: Joseph; cal Sastret (número 8), inscripció a la llinda: 1787; cal Taberner (número 9), inscripció a la llinda: 1778, Joan Serra; cal Guixa (número 10), inscripció a la llinda de la finestra: 1778; cal Curtius (número 11), inscripció a la llinda: 1781, Joan Noguera; cal Tricot (número 12), inscripció a la llinda: 1777; cal Cató més cal Titulit (número 13); ca la Moreneta (número 14), inscripció a la llinda: 1871, RS.

Observacions:

Informació oral facilitada per Josep Fontroca i Josep Matamala

(Continuació de l'apartat d'Història). A la dècada de 1960 es va accentuar el procés de despoblament d'aquest raval. En pocs anys van coincidir la marxa del rector i del mestre de l'escola. Aleshores molta gent va marxar cap a la colònia de l'Ametlla de Merola o cap a la fàbrica Forcada, i totes les cases van quedar deshabitades excepte cal Taberner. Anys més tard, algunes cases van començar a recuperar-se com a segones residències, i en unes poques s'hi van tornar a instal·lar gent del mateix poble. En aquest últim període els estadants de les cases han redimit els censos que tenien amb el baró de Vilagaià i han pogut accedir a la propietat. El baró, però, continua mantenint els tractes emfitèutics tradicionals amb els parcers que treballen les seves terres.

Història

Aquet raval va néixer al final del segle XVIII i principis del XIX, arran de l'experiència agrícola impulsada pel noble il·lustrat Francesc d'Assís Delàs i Silvestre (1747-1818), baró de Vilagaià. Aquest prohoms gironí, que era regidor perpetu de Girona i cavaller, es va casar amb Maria Anna Taurinyà, hereva del mas Vilagaià. El fet va tenir una gran transcendència per la història del municipi. Francesc, com a il·lustrat que era, va iniciar l'any 1773 una experiència en boga en aquell moment: facilità un gran nombre d'establiments pagesos en terres de la seva propietat. Hi establí uns 40 colons, als quals cedí terres per a construir-s'hi una casa i conrear-hi cereals, vinyes i oliveres segons el sistema de rabassa morta. Pagaven a l'amo un cens i li lliuraven la quarta part de tots els productes collits. Aquests pagesos van ser els que van constituir els nuclis o ravals del Pla del Forn i Galera. El 1790 Francesc d'Assís Delàs va aconseguir ser nomenat Baró de Vilagaià. Es tractava d'un títol nobiliari de nova creació mitjançant un privilegi reial concedit per Carles IV.

Com a identificació de la Baronia va adoptar el nom del mas més gran i destacat dels cinc que posseïa: el de Vilagaià. Els seus descendents van passar a residir de Girona a Barcelona, i han continuat amb la possessió del mas i del títol de Baró fins a l'actualitat.

El primer nucli que es va crear fou el carrer del Pla del Forn, en terres de la masia de la Sala. Se'l va anomenar així per l'existència d'un forn de calç molt proper. Al segle XVIII (entre 1773 i 1798) s'hi van aixecar onze cases, establertes pel futur baró de Vilagaià i la seva esposa segons contracte emfitèutic. Pels anys que consten a les llandes, sembla que les cases més antigues són les que es troben a la part central del carrer i cap al sud, i més tard s'hi haurien anat afegint les de més amunt. Les tres últimes cases devien construir-se al segle XIX. Cal dir que antigament el camí passava a un metre de les façanes de les cases, i el mateix camí feia de termenal entre els terrenys de Vilagaià i els del Genescà. No va ser fins a la dècada de 1970 que es construï l'actual carretera, que discorre uns metres més a ponent.

A més de pagesos, al Pla del Forn s'hi va instal·lar un ferrer. Ho va fer a la casa que va prendre el nom de cal Ferrer (número 4). En un principi havia estat Domènec Vall, i ja al segle XX van continuar amb la ferreria Isidre Rovira i posteriorment el seu fill Antoni Rovira. Així mateix, durant un temps hi van haver dos cafès. Un era a les Tines de la Sala. Als baixos de la casa hi havia les tines, que en aquest cas pertanyien a la masia de la Sala. El cafè era al pis superior, i s'hi entrava per un lateral de la casa. El va iniciar Joan Bruc i va continuar portant-lo el seu fill, Ton Bruc, fins els volts de 1956. Els dies de festa feien ball amenitzat amb un acordió, i venien gent de força lluny, fins i tot de Navàs.

L'altre cafè era a cal Jepet (número 3). Aquest va obrir entorn de 1890 i va funcionar fins a les primeres dècades del segle XX. El portava un home de cognom Vall. Estava situat al primer pis i tenia una piano de maneta que s'utilitzava en els balls que també s'hi feien. El local també havia fet funcions de botiga, amb la venda d'articles bàsics. Però la majoria de compres es feien a través de dos traginers o venedors ambulants que pujaven de Navàs. Un es deia Fargas i l'altre Esteve Vidal. Pels vols dels anys 1940 aquests venedors van anar deixant de venir. (Continua a l'apartat d'Observacions).

Bibliografia

- BADIA, Josep M (1987). "Gaià", Història del Bages, Vol. I, Parcir Edicions Selectes, Manresa, p. 286.
BADIA, Josep M (2016). "Història", "Arquitectura", Gaià, t'estimo. Reviu Gaià, Grup de Recerca, Gaià, p. 72-75, 86, 88, 196-197.

